

GOSPODARKA WSPÓŁDZIELENIA W POLSCE – REZYGNACJA Z POSIADANIA NA RZECZ KONSUMPCJI OPARTEJ NA DOSTĘPIE

Monika Kamińska¹

Streszczenie

Procesy, które zachodzą w gospodarce światowej są związane przede wszystkim z globalizacją oraz postępem technologicznym i wywierają istotny wpływ na postawy i decyzje konsumentów. Obejmują one zarówno sferę konsumpcji, wymiany i produkcji a coraz częściej także wspólnego użytkowania dóbr. Gospodarka współdzielenia jest nowym trendem w zachowaniach konsumentów, który jest oparty na wymianie, pożyczaniu i udostępnianiu dóbr, a sam dostęp do produktu jest postrzegany jako ważniejszy niż posiadanie go na własność. Celem artykułu jest systematyzacja wiedzy dotyczącej gospodarki współdzielenia oraz informacji na temat platform, aplikacji i systemów, które rozpowszechniają ten rodzaj konsumpcji w Polsce.

Słowa kluczowe: konsumpcja współdzielona, gospodarka współdzielenia, konsumpcja oparta na dostępie, innowacje w konsumpcji, zachowania konsumentów.

1. Wstęp

Procesy, które zachodzą w gospodarce światowej są związane przede wszystkim z globalizacją oraz postępem technologicznym i wywierają istotny wpływ na postawy oraz decyzje konsumentów. Obejmują one zarówno sferę produkcji, wymiany i konsumpcji, a coraz częściej także wspólnego użytkowania dóbr. Przełom XX i XXI wieku przyniósł wzrost zainteresowania alternatywną formą konsumpcji, u podłoża której tkwi idea zrównoważonego rozwoju i ekonomii społecznej. Jednym z obszarów przedsiębiorczości społecznej są usługi o charakterze wzajemnym, np. systemy barterowe bądź Banki Czasu, które umożliwiają wzajemne dzielenie się

¹ Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Wydział Zarządzania / University of Economics in Katowice, Faculty of Management, e-mail: monika.kaminska@ue.katowice.pl

zarówno kompetencjami, jak i usługami wśród osób zrzeszonych wokół takich inicjatyw.

Gospodarka współdzielenia, nazywana także ekonomią współdzielenia (*sharing economy*) jest nowym trendem konsumpcyjnym, który opiera się na wymianie, pożyczaniu i udostępnianiu innym użytkownikom swoich dóbr. Trend ten skupia się na funkcjonalności produktu bez konieczności nabycia go na własność. Kryzys gospodarczy po 2008 roku uświadomił milionom ludzi, że posiadają oni ogromną ilość rzeczy, których w większości nie używają, a jednocześnie są obciążeni długami, które zaciągnęli, aby je sfinansować. Wtedy też zaczęły powstawać start-upy mające na celu współdzielenie posiadanych dóbr oraz wzajemne świadczenie usług, takie jak Airbnb, Couchsurfing, Uber, a także ruchy promujące dobrowolne pozbywanie się nadmiaru rzeczy. Ruchy, które są związane z filozofią samoograniczania się, będące jedną z konsekwencji spowolnienia gospodarczego w 2008 r., wyraźnie wpłynęły na obniżenie konsumpcji, często do stanu, który gwarantował zaspokojenie jedynie podstawowych potrzeb. Coraz więcej gospodarstw domowych, które zostały zmuszone przez kryzys do ograniczenia konsumpcji, a także racjonalizacji wydatków, przyjmowało postawę samoograniczania nie tyle ze względów ekonomicznych, co ideologicznych. Rozsądna konsumpcja, która eliminuje zaspokajanie sztucznie wzbudzanych przez reklamę potrzeb coraz częściej zastępuje nadmierny konsumpcjonizm. Zauważalne jest wzmocnienie świadomej konsumpcji, zainteresowanie wśród konsumentów informacjami na temat nabywanych produktów, procesu ich produkcji, a także ich późniejszej utylizacji. Postępujący krytycyzm wobec dotychczasowych form konsumpcji przyczynił się do postrzegania nadmiernego nabywania dóbr jako zagrożenia nie tylko dla sytuacji ekonomicznej jednostki, ale również dla innych ludzi i stanu środowiska.

Konsumpcja wspólna jest nowym trendem obserwowanym w zachowaniach konsumentów, który pokazuje, iż coraz częściej ważniejszy jest dostęp do danego produktu niż jego bezpośrednie nabycie i posiadanie na własność. Celem artykułu jest systematyzacja wiedzy dotyczącej gospodarki współdzielenia jako alternatywie dla konsumpcji opartej na posiadaniu oraz uporządkowanie informacji na temat platform, aplikacji i systemów dostępnych w Polsce, które rozpowszechniają konsumpcję opartą na dostępie. Zjawisko konsumpcji wspólnej w odniesieniu do polskich konsumentów jest stosunkowo nowym obszarem, który wymaga dokładnych badań. W artykule przyjęto założenie, że rosnąca popularność platform i aplikacji umożliwiających współdzielenie dóbr i usług spowoduje dalszy rozwój konsumpcji opartej na dostępie oraz stopniowe wypieranie przez nią nadmiernego konsumpcjonizmu.

2. Konsumpcja współdzielona jako alternatywa dla konsumpcji opartej na posiadaniu

Dotychczasowy rozwój gospodarki wiązał się przede wszystkim z rozwojem samego rynku, produkowaniem coraz większej ilości dóbr i poszerzaniu oferowanych usług. Nieustannie rosnąca wydajność pracy powodowała, że znacznie nasilała się rola pośredników, którzy dostarczali coraz zamożniejszym konsumentom takie towary, których nie mogli oni zdobyć w swojej okolicy. Konsument posiadający coraz większą ilość pieniędzy chciał nabywać większą ilość dóbr i usług, które wpłynęły nie tylko na rozwój transportu, ale także na rozwój handlu i pośredników. Jednak rosnący w XXI wieku wpływ Internetu na konsumpcję sprawił, że producent ma możliwość dotrzeć bezpośrednio do konsumenta pomijając tym samym pośredników. Rosnąca rola gospodarki współdzielenia w ogólnej wymianie rynkowej może być tylko chwilowym trendem, jednak dane zawarte w niniejszym artykule sugerują, iż będziemy mieć do czynienia ze zmianą, która odmieni dotychczasową gospodarkę. Szacuje się, że do 2025 roku globalny przychód wytworzony przez gospodarkę współdzielenia osiągnie 335 miliardów dolarów w działalności takich obszarów jak transport, hotelarstwo, usługi finansowe, obsługa etatów oraz turystyka (PwC, 2014, s. 2).

Zainteresowanie konsumpcją opartą na dostępie, a nie posiadaniu dóbr i usług, nie jest czymś nowym. Już w latach 80. XX wieku została zauważona taka forma konsumpcji. Jako przykład podaje się wspólne podróżowanie znajomych jednym samochodem oraz korzystanie z pralni (Rudawska, 2016, s. 182). Współczesne rozumienie współdzielenia dóbr i usług oraz opartej na nim konsumpcji jest znacznie szersze i obejmuje wypożyczanie, wynajem, a także wspólne korzystanie z posiadanych zasobów. Początek XXI wieku przyniósł zainteresowanie zrównoważonym rozwojem, czego przyczyn można doszukiwać się zarówno wśród czynników ekologicznych, gdzie szczególnie podkreślany jest wpływ człowieka na środowisko, jak i gospodarczych, m.in. kryzys finansowy czy ograniczony dostęp do energii. Współdzielenie dóbr i wzajemne oferowanie usług możliwe jest przede wszystkim dzięki rozwojowi Internetu. Jak podaje GUS w 2016 roku 80,1% gospodarstw domowych miało przynajmniej jeden komputer, natomiast dostęp do Internetu w tym samym roku posiadało 80,4% gospodarstw domowych (GUS, 2016, s. 4), natomiast w 2006 roku było to odpowiednio 45,4% i 35,9%, w 2010 roku dane te wynosiły 69,0% i 63,4% (GUS, 2010, s. 75).

Jak dotąd w Polsce nie zostało określone nazewnictwo związane z szeroko rozumianą gospodarką współdzielenia. W polskiej literaturze można znaleźć takie tłumaczenia jak „konsumpcja oparta na współpracy” (Mróz, 2013, s. 143), „ekonomia dzielenia się” bądź „konsumpcja współdzielona” (Rudawska, 2016, s. 185) oraz „konsumpcja wspólna” (Burgiel, 2015, s. 7). Zdaniem A. Wilczak: „próba zdefiniowania współkonsumpcji prowadzi do konstatacji, że jest to model prowadzący do podniesienia poziomu życia społeczeństwa, opisujący zachowania strony popytowej rynku bazujące na dzieleniu się, wymianie, wypożyczaniu, oraz innych aktywno-

ściach umożliwiających czerpanie korzyści z użytkowania produktu lub udostępniania produktu innym bez konieczności wchodzenia w jego posiadanie lub konieczności jego zdobycia. Jednostka uczestnicząca w procesie współkonsumowania może pozostać jedynie po stronie popytowej, ale może również łatwo stać się aktywnym uczestnikiem strony podażowej rynku, oferującym posiadane przez siebie zasoby innym, zainteresowanym ich użytkowaniem, przy czym oferta ta może mieć charakter komercyjny lub być nieodpłatna” (Wilczak, 2013, s. 463).

A. Burgiel (2015, s. 12) zaznacza, iż w obecnej kulturze szybkiego starzenia się produktów, wiele osób postrzega długi okres żywotności wyrobu jako niekorzystne rozwiązanie, bowiem szczególnie osoby młode nie lubią wiązać się na stałe z konkretnymi rzeczami, czego powodem jest nieustanna chęć nabycia czegoś nowego i lepszego. Z drugiej strony coraz większa grupa osób dochodzi do wniosku, iż ciągła konsumpcja nie może uszczęśliwiać i decydują się na radykalną zmianę swojego dotychczasowego życia. Rozwój aplikacji, systemów oraz portali umożliwiających wymianę, odsprzedaż czy współużytkowanie posiadanych dóbr skłania do wniosku, iż konsumpcja wspólna stanowi początek nowego stylu życia, który umożliwi zaspokajanie potrzeb w zgodzie z troską o środowisko. Jednak nie można jeszcze przyjąć, że współdzielenie dóbr i wymiana usług nie będzie tylko chwilowym trendem wśród zamkniętej grupy konsumentów bądź ciekawostką, która skłoni poszczególnych użytkowników do jednorazowego aktu współdzielenia jakiegoś dobra. W Polsce konsumpcja współdzielona jest jak na razie nowym obszarem, który jest wzorowany na podobnych ruchach istniejących w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej. Trend ten jednak szybko się rozprzestrzenia inspirując kolejne grupy ludzi do zmiany podejścia do konsumpcji na taką, która jest oparta na dostępie do dóbr zamiast na ich posiadaniu.

3. Konsumpcja wspólna w Polsce

Niezbędnym elementem dla dobrego funkcjonowania gospodarki współdzielenia jest wzajemne zaufanie pomiędzy użytkownikami, które opiera się w istocie na zaufaniu do obcego człowieka. Jak pokazują wyniki badań (CBOS, 2016, s. 2) jedynie 23% ankietowanych twierdzi, że większości ludzi można ufać, natomiast 74% uważa, iż w kontaktach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym. Rozwijający się rynek współdzielenia dóbr i usług udowadnia, iż o popularności platform typu *sharing economy* w Polsce decyduje kilka czynników. Z badań przeprowadzonych przez IBRIS (PwC, 2016, s. 9) wynika, że głównymi zaletami tego typu platform jest korzystna cena (54% ankietowanych), możliwość poznania ciekawych ludzi (30%) oraz wygoda (21%). Według szacunków PwC (tamże, s.10) w Polsce obecnie Airbnb ma ponad 11 000 ogłoszeń, co stanowi 10% aktualnej bazy noclegowej w kraju. Dane dotyczące usług związanych z współdzieleniem samochodu, mediów czy finansowania społecznościowego w Polsce nie są dostępne, dlatego zostaną przytoczone dane w skali

światowej. Na całym świecie łącznie z usług współdzielenia samochodu korzysta 1,8 mln osób, a z usług Netflix (który oferuje wypożyczanie filmów poprzez media strumieniowe) w 2014 roku korzystało ponad 74 miliony subskrybentów. Ponadto wartość pożyczek *peer-to-peer* między rokiem 2014 a 2015 wzrosła z 9 miliardów dolarów do 64 miliardów, co daje siedmiokrotny wzrost w ciągu roku.

Zachowania konsumpcyjne Polaków niewątpliwie są naznaczone poprzednim ustrojem, w którym powszechny był niedobór towarów, a szukanie rzeczy używanych oraz pożyczanie ich od bliskich bądź sąsiadów były raczej przymusem niż świadomym wyborem pokierowanym wyznawaną ideologią. Niewątpliwie przyczyniło się to do późniejszej wzmoczonej chęci nabywania przedmiotów na własność zamiast korzystania z tych, które są dostępne dzięki uprzejmości innych osób. Aktualnie posiadanie określonych dóbr materialnych nadal jest w Polsce świadectwem statusu społecznego (np. samochód albo dom jednorodzinny), jednak coraz częściej konsumenci cenią doświadczenia, które wynikają z użytkowania poszczególnych rzeczy bądź przebywania w określonym miejscu, niż samo kupowanie i posiadanie przedmiotów (Belk 2007, s. 611).

Współcześnie wysoce nieprawdopodobne jest pracowanie przez całe życie na jednym stanowisku, dlatego też coraz więcej osób ceni sobie mobilność oraz możliwość zmiany miejsca zamieszkania w każdym momencie życia (Burgiel 2015, s. 11). Posiadanie zbyt dużej ilości przedmiotów znacząco utrudnia przeprowadzkę, dlatego coraz bardziej popularne stają się portale i aplikacje umożliwiające wypożyczenie przedmiotów, z których relatywnie rzadko się korzysta albo których wystarczy jednorazowe użycie. Jako przykład można podać wypożyczalnię biżuterii ślubnej i okazjonalnej czy sprzętu narciarskiego bądź „wymienialnie” prywatnych książek utworzone jako grupy na portalach społecznościowych – polska grupa „wymienialnia książek” na portalu Facebook.com posiada aktualnie ponad 10 000 członków.

Człowiek w społeczeństwie konsumpcyjnym odczuwa przymus kupowania, często prowadzi to do zaburzeń behawioralnych jakim jest zakupoholizm. Według przeprowadzonych badań (CBOS, 2015, s. 5) problem zakupoholizmu może dotyczyć 4,1% Polaków, natomiast wśród osób, które są uzależnione od zakupów aż 80% stanowią kobiety, problem ten dotyka przede wszystkim osób młodych, które nie ukończyły 25. roku życia (30,6%) oraz znajdujących się w przedziale wiekowym 25–34 lata (26,7%).

Jak dotąd nie można wyróżnić jednego konkretnego modelu biznesowego w gospodarce współdzielenia. Zasadniczo można zakreślić dwa rodzaje: pierwszy oparty jest na popycie, natomiast drugi na podaży. Pierwszy model opiera się na popycie na określoną usługę bądź dobro, który jest zgłaszany przez potencjalnych użytkowników. Użytkownicy, którzy zgłaszają zapotrzebowanie na dobro bądź usługę są łączeni z osobami, które chcą dany produkt bądź usługę udostępnić. Drugi model opiera się natomiast na propozycjach świadczenia usług bądź dostępie do określonych dóbr w określonych warunkach. Są one oferowane przez użytkowni-

ków biorących pod uwagę np. odległość, którą użytkownik planuje pokonać jak w przypadku wspólnych przejazdów. Poszczególne platformy, zarówno z wyodrębnionego pierwszego, jak i drugiego modelu, różnią się między sobą skalą działania i rodzajem oferowanych dóbr i usług.

W Polsce rozwijają się różne formy konsumpcji opartej na dostępie, można wyróżnić popularne systemy wypożyczania rowerów w poszczególnych miastach, wypożyczalnie samochodów miejskich, internetowe wypożyczalnie filmów czy powszechne encyklopedie redagowane przez internautów. W dalszej części artykułu zostały wymienione przykłady portali, aplikacji czy systemów, które umożliwiają współdzielenie dóbr oraz wzajemne świadczenie usług w Polsce.

3.1 „Carpooling”, czyli zjawisko wspólnych przejazdów w Polsce

System kapitalistyczny w głównej mierze jest definiowany przez własność prywatną. Posiadanie określonych dóbr stało się wyznacznikiem pozycji społecznej. Najbardziej typowym przykładem własności jest prywatny samochód, który pozwala na nieograniczoną mobilność, która często jest utożsamiana z wolnością. Jednak coraz częściej, szczególnie wśród młodych ludzi, można zaobserwować rozumienie wolności jako możliwość optymalizacji swojego życia. Według J. Rifkina „wolność mierzy się bardziej dostępem do innych w ramach sieci niż posiadaniem własności rynkowej. Im głębsze i bardziej inkluzyjne więzi ma człowiek, tym większą wolnością się cieszy. Nieustanny dostęp do innych w ramach stref społecznościowych, jak Facebook czy Twitter, nadaje życiu sens. Wolność dla pokolenia Internetu to możliwość współpracy z innymi, bez ograniczeń, w świecie wypełnionym przez równorzędnych uczestników” (Rifkin, 2016, s. 250).

Wybór dóbr i usług jeszcze nigdy nie był tak duży jak obecnie, jednak coraz więcej przedmiotów jest używanych dzięki konsumpcji opartej na dostępie, czego przykładem jest carpooling. Zjawisko to polega na udostępnianiu miejsca w prywatnym samochodzie w zamian za określoną opłatę. Poszukiwanie możliwości wspólnych przejazdów oraz ogłaszanie wolnych miejsc w samochodzie jest możliwe za pośrednictwem Internetu. Portale i aplikacje umożliwiające wspólne przejazdy można podzielić na trzy grupy. Pierwsza grupa umożliwia współdzielenie miejsca w samochodzie u osób, które podróżują w tym samym kierunku. Jednym z najbardziej popularnych serwisów społecznościowych tej grupy jest BlaBlaCar. Serwis podaje, iż ma ponad 40 milionów użytkowników w 22 krajach a średnie wykorzystanie miejsc w samochodach to 2,8 osób, podczas gdy średnia w całej populacji wynosi ok. 1,7 osób². Kolejnym portalem zrzeszającym osoby jadące w jednym kierunku jest inonecar.com, który łączy pracowników we wspólnych dojazdach do pracy. Umożliwia on ustawienie godzin wyjazdu oraz wybór osoby, z którą będziemy po-

² Informacje dostępne na stronie serwisu, dostęp dnia 8.02.2016 <https://www.blablacar.pl/o-nas>

dróżować, a także obserwację kierowcy na mapie podczas jego dojazdu po pasażera. Przykładem carpoolingu polegającym na współdzieleniu pojazdu przez osoby jadące w tym samym kierunku jest także serwis JedziemyRazem, który łączy osoby regularnie jeżdżące na tych samych trasach, ale umożliwia także zaplanowanie jednorazowego przejazdu.

Druga grupa portali ułatwia wypożyczenie pojazdu dzięki ogólnodostępnej flocie samochodowej. Przykładem aplikacji umożliwiającej wypożyczenie samochodu na minuty jest Traficar, który pozwala na zarezerwowanie pojazdu i przejazd nim w obrębie Krakowa, a następnie zostawienie go w dowolnym miejscu na terenie miasta. Opłata jest naliczana jedynie za przejechane kilometry (jak podaje aplikacja opłata za każdy rozpoczęty kilometr wynosi 0,80 zł). Obecnie system ten posiada 86 samochodów gotowych do wypożyczenia (stan na styczeń 2017). Podobna aplikacja funkcjonuje także w Warszawie i nosi nazwę 4mobility. Na rynku występuje także wiele prywatnych wypożyczalni aut, jednak nie można ich zaliczyć do systemu opartego na „carpoolingu”.

Ostatnia grupa aplikacji, umożliwia łączenie kierowców i pasażerów w celu zamówienia przejazdu u osoby, która używa do tego prywatnego samochodu. Ze wszystkich form współdzielonego transportu ta najbardziej przypomina klasyczną usługę taksówkarską. Do grupy tej zalicza się Uber, który świadczy swoje usługi już na całym świecie, a w Polsce działa obecnie w takich miastach jak Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań, Łódź, Katowice, Gliwice, Tychy oraz Chorzów. Rozgłos w kraju zyskał on nie tylko ze względu na swoją użyteczność, ale także głośne protesty taksówkarzy. Taką samą funkcję posiada aplikacja Lyft, jednak nie jest ona jeszcze dostępna w Polsce, a jej głównym rynkiem są Stany Zjednoczone.

Jak twierdzi M. Pawelec, Country Manager BlaBlaCar (PwC, 2016, s. 7) „Najciekawszym aspektem ekonomii współdzielenia jest optymalizacja wykorzystania posiadanego majątku. Samochody osobowe są w Polsce wciąż relatywnie drogim symbolem statusu, z drugiej składnikiem majątku w ogromnym stopniu niewykorzystanym. Statystycznie w każdej chwili 96% samochodów osobowych stoi bezczynnie, nie będąc wykorzystywanymi przez właścicieli. Tylko 2,7% samochodów w dowolnej chwili pokonuje drogę z punktu A do punktu B, przy czym 75% z tej grupy przewozi wyłącznie kierowcę”.

Pomimo ciągłego powstawania nowych portali i aplikacji umożliwiających wspólne przejazdy „carpooling” nie jest w Polsce bardzo popularny. Jak wykazały przeprowadzone badania (Słupińska, 2015, s. 20) są nim zainteresowani głównie ludzie młodzi (20–25 lat), zarówno studiujący, jak i pracujący, korzystający z tej formy podróżowania kilka razy w miesiącu. Głównym czynnikiem, który skłania podróżujących do udziału w „carpoolingu” jest przede wszystkim aspekt finansowy, następnie komfort podróży oraz szybkość przejazdu. Są także osoby, które decydują się na tę formę podróżowania ze względu na aspekt ekologiczny.

3.2. Couchsurfing i Airbnb jako przykład dzielenia wspólnej przestrzeni

Pojęcie „sharing economy” nie zostało jeszcze dokładnie przetłumaczone, nie został także wypracowany wspólny termin traktujący o nieodpłatnym dzieleniu się przestrzenią. Na użytek niniejszego artykułu będzie stosowane określenie współdzielenia przestrzeni. W Polsce dwoma start-upami, które umożliwiają łączenie ludzi mających pomieszczenia do wynajęcia z ewentualnymi ich użytkownikami są Airbnb i Couchsurfing. Rozwiązania jakie proponuje konsumpcja wspólna pozwala na zaspokojenie potrzeb osobom, które znajdują się w gorszej sytuacji materialnej, ale także tym, które posiadają wyższe aspiracje i dzięki nowym technologiom mogą nabyć dobra bądź usługi, które nie są ogólnodostępne w ramach tradycyjnych form konsumpcji. Jak twierdzi A. Burgiel „Zarówno zakupowi spryciarze, współcześni nomadzi, jak i konsumenci nastawieni proekologicznie oraz ci, którzy przejmują się losem innych – wszyscy oni mogą znaleźć odpowiedź na swoje specyficzne potrzeby w ramach konsumpcji wspólnej” (Burgiel, 2015, s. 12). Słabością konsumpcji opartej na dostępie do dóbr jest brak znajomości prawdziwej tożsamości ludzi, z którymi wchodzi się w interakcje. Uczestnik konsumpcji wspólnej udostępniając drugiej osobie swoje mieszkanie albo chociaż kanapę może odczuwać pewne obawy związane z własnym bezpieczeństwem bądź stanem swojego majątku. Jak pokazały wcześniej przytoczone badania (CBOS, 2016, s. 2) większość Polaków nie jest w stanie zaufać obcym osobom i uważa, iż w kontaktach z innymi należy być bardzo ostrożnym. W przypadku współdzielenia wspólnej przestrzeni konieczny jest przynajmniej podstawowy poziom zaufania do innych, a wspólne mieszkanie, chociaż przez krótki, określony czas może przyczynić się do kreowania postawy prospołecznej wśród uczestników i dalszego rozwoju zaufania do innych. Portale umożliwiające współdzielenie przestrzeni pomagają redukować ryzyko dzięki możliwości zeskanowania dowodu tożsamości i sprawdzenia opinii o użytkowniku na stronie serwisu, a także poprzez system wzajemnych recenzji i poleceń.

Jednym z portali umożliwiającym współdzielenie przestrzeni jest Airbnb, który pozwala na publikowanie ofert i rezerwowanie miejsc pobytu na całym świecie, również w Polsce. Funkcjonuje on od 2008 roku, obecnie na swojej stronie udostępnia dane, iż łącznie obsłużył ponad 150 000 000 użytkowników, a noclegi, które oferuje są dostępne w ponad 65 000 miastach w 191 krajach. Jego największą konkurencją jest portal Couchsurfing, który powstał w 2004 roku i dotychczas zebrał 12 000 000 użytkowników w ponad 200 000 miastach. Charakterystyczną jego cechą jest możliwość „wynajęcia” kanapy w cudzym mieszkaniu. Kolejnym przykładem jest HomeExchange oraz HomeExchange24, które pozwalają na wymianę domu z innym użytkownikiem w dowolnym miejscu na świecie.

Jednak jak wykazały przeprowadzone badania (Burgiel, 2015, s. 21) główną przeszkodą w chęci wymiany domu bądź udostępnienia swoich pomieszczeń obcym

osobom są przede wszystkim obawy związane ze zniszczeniami, potencjalna kradzież, a także lęk przed utratą intymności i prywatności.

3.3. Pozostałe przykłady współdzielenia dóbr w Polsce

Nadkonsumpcja, która przyczyniła się do globalnego kryzysu ekonomicznego po 2008 roku dała także możliwość świadomego upraszczania stylu życia oraz popularyzacji zachowań bardziej ekologicznych, nastawionych na redukcję nie tylko nabywanych dóbr i usług, ale również produkowanych śmieci (ruch *zero waste*). Inicjatywa *zero waste* szczególnie szybko rozwija się w Stanach Zjednoczonych, jak i krajach Europy Zachodniej, ale również w Polsce powstały grupy, które zrzeszają na portalach społecznościowych osoby zainteresowane takim stylem życia. Popularyzacja zachowań proekologicznych jak i chęć zwykłej oszczędności przyczyniła się do powstania wielu portali, aplikacji i stron internetowych, które pozwalają na wymianę dóbr i usług, a także umiejętności.

Konsumpcja oparta na dostępie tylko początkowo może wydawać się czymś nowym, jednak już w momencie popularyzacji druku część prywatnych bibliotek stała się dostępna dla szerszego grona społeczeństwa. Co więcej, jedna z obecnie najbardziej popularnych encyklopedii internetowych – Wikipedia – jest tworzona przez internautów na podstawie zasady otwartej treści. Korzystanie z niej jest dostępne za darmo dla wszystkich użytkowników Internetu. Należy także wspomnieć o takich platformach jak Netflix (internetowa wypożyczalnia filmów) oraz Spotify (serwis muzyki cyfrowej), które umożliwiają legalny dostęp do większości utworów oraz produkcji z całego świata.

Skupianie się społeczności lokalnej wokół lokalnych inicjatyw często ma charakter proekologiczny i prozdrowotny. Chęć zadbania o własne zdrowie oraz bliskie środowisko, w którym się żyje może skłonić do zamiany środka transportu jakim jest samochód bądź autobus na rower miejski. Przykładem systemu umożliwiającego wypożyczenie rowerów w mieście jest Nextbike, który działa już m.in. w Białymstoku, Katowicach, Legnicy, Łodzi, Opolu, Poznaniu czy Wrocławiu.

Interesującym przykładem współdzielenia jest także wynajem zabawek wśród określonych społeczności. W Stanach Zjednoczonych funkcjonują takie portale jak Baby Plays, Sparkbox Toys oraz Rent That Toy!, które umożliwiają wymianę między użytkownikami dziecięcych zabawek. W ramach współdzielenia społeczności te wymieniają między sobą przedmioty, które szybko dzieciom się nudzą i zostają zapomniane. W Polsce dotychczas powstał tylko jeden portal zrzeszający rodziców chcących wymieniać zabawki swoich dzieci (Planeta Zabawy), ale można również zauważyć rosnącą popularność spotkań organizowanych w wielu miastach, które mają na celu wymianę ubrań bądź książek (*swap party*). Ogłoszenia o tych imprezach najczęściej są publikowane w serwisach społecznościowych jako konkretne wydarzenie. W Polsce popularnością cieszy się strona internetowa olx.pl, który umożliwia nie tylko sprzedaż posiadanych przedmiotów, ale także wymianę niepo-

trzebnych dóbr na te, które są aktualnie potrzebne. Udostępnianie za darmo przedmiotów umożliwiają także portale Graty z chaty oraz Darmobranie, które są nastawione przede wszystkim na pomoc osobom potrzebującym.

Większość form konsumpcji wspólnej dotyczy dzielenia się i wymiany dóbr, jednak równie szybko rośnie popularność portali działających na zasadzie tzw. banków czasu. Zwykle działają one jako instytucje oferujące wzajemną pomoc, wymianę usług pomiędzy członkami, a wymiana ta przebiega bezgotówkowo, co oznacza wymianę usługi za usługę (Wardak, Zalega, 2013, s. 9). Przykładem takiego portalu działającego w Polsce jest Skilltrade, który pozwala na łączenie ludzi, którzy chcą czegoś się nauczyć, wspólnie poćwiczyć bądź rozwinąć swoje zainteresowania, lecz przeszkodą do tego jest brak motywacji. Dodatkową formą wzajemnej pomocy i wymiany usług jest dostarczanie przesyłek przez osoby prywatne jadące w określonym kierunku, które mogą ze sobą dodatkowo zabrać paczkę innego użytkownika zarejestrowanego na portalu. Taką możliwość daje serwis Give Your Box, który obsługuje łącznie ponad 2800 miast i dostarczył jak dotąd ponad 1600 przesyłek³.

Można zauważyć nowy model ekonomiczny, który jest skoncentrowany w znacznie mniejszym stopniu na posiadaniu i gromadzeniu dóbr, a w większym na współpracy i wspieraniu lokalnych producentów (Zgiep, 2014, s. 202). Coraz większe znaczenie dla konsumentów ma powrót do naturalności, a produkty ekologiczne i lokalne cieszą się dużą popularnością. Konsumenty są zdecydowanie częściej nastawieni na prostotę i rozwój lokalnych rynków, istotne staje się także pochodzenie i sposób produkcji danego dobra (tamże, s. 12). Dzięki takiemu nastawieniu powstaje coraz więcej kooperatyw spożywczych, które działają na zasadzie nieformalnych spółdzielni, których członkowie z pominięciem pośredników mogą kupować produkty ekologiczne i lokalne bezpośrednio od producentów. Kooperatywy spożywcze często mają na celu także społeczną integrację, podczas której uczestnicy wspólnie radzą sobie z problemami, działają zbiorowo i solidarnie. Grupy te działają już m.in. w Warszawie, Wrocławiu i Krakowie.

Interesującym przykładem modelu biznesowego *sharing economy* jest również crowdfunding, czyli forma finansowania różnych projektów we współpracy ze społecznością, inaczej nazywana finansowaniem społecznościowym. Pozwala ono na wykorzystanie posiadanych zasobów pieniężnych w celu spełnienia planów biznesowych przez osoby chcące zrealizować swoje projekty i kreatywne pomysły, a nieposiadające wystarczających środków finansowych na ich realizację. W Polsce stroną internetową, która pozwala na uzyskanie funduszy niezbędnych dla realizacji projektu jest portal PolakPotrafi. Portal ten pozwala na rozwijanie niestandardowych projektów, które mogą mieć trudności ze znalezieniem tradycyjnych form finansowania swojej działalności.

³ Informacje dostępne na stronie portalu, dostęp: 20.01.2017

4. Podsumowanie

Konsumpcja oparta na dostępie do dóbr odzwierciedla sposób myślenia coraz większej liczby konsumentów, którzy dążą do zrównoważonego rozwoju, eliminowania nadkonsumpcji, a także nierzadko wykluczania konsumpcji jako samego aktu nabywania nowych przedmiotów. Obserwacja i analiza konsumpcji opartej na dostępie do dóbr prowadzi do wniosku, iż jest to obszar szybko rozwijający się, jednak jak dotąd słabo zbadany. Mnogość platform, aplikacji oraz systemów reprezentujących gospodarkę współdzielenia w Polsce stanowi dowód, iż nadmierna konsumpcja jest powoli wypierana przez jej zrównoważony odpowiednik, a dla konsumentów coraz ważniejszy jest wzrost jakości życia niekoniecznie związany z nabywaniem nowych dóbr bądź usług. Głównym problemem, z jakim mierzy się konsumpcja wspólna w Polsce, jest zaufanie społeczne. Można jednak zauważyć, że konsumenci pomimo oporów związanych ze współdzieleniem dóbr i usług angażują się w takie praktyki z zakresu konsumpcji wspólnej jak wymiana i oddawanie nieużywanych dóbr oraz wspólne podróżowanie w konwencji „carpoolingu”. Duża popularność platform, aplikacji i systemów dostępnych w Polsce, które rozpowszechniają konsumpcję opartą na dostępie do dóbr i usług pozwala przypuszczać, że w dalszym ciągu rozwijać się będzie konsumpcja wspólna, szczególnie w zakresie wspólnych przejazdów oraz udostępniania i wymianie przedmiotów.

W Polsce gospodarka współdzielenia jest obszarem relatywnie nowym, jednak o dużej dynamice rozwoju. Obserwacja wzrostu konsumpcji wspólnej nasuwa wiele interesujących kierunków dalszych badań naukowych. Jednym z nich jest zjawisko współczesnego nomadyzmu, społeczeństwa wędrowców, którzy porzucają stacjonarne życie, dom, pracę na etat i przemieszczają się z miejsca na miejsce, nigdzie nie zapuszczając korzeni. Współcześni nomadzi to także osoby, które pracują zdalnie i można powiedzieć, że żyją niejako w wielu miejscach jednocześnie. Podnoszą oni jakość swojego życia dzięki posiadaniu mniejszej ilości dóbr, co ułatwia częste przeprowadzki. Interesujące w tym kontekście jest znalezienie odpowiedzi, w którym momencie zaczyna nam, jako społeczeństwu, przeszkadzać nadmiar posiadanych przedmiotów.

Drugim kierunkiem dalszych badań jest coraz bardziej promowana ideologia „zero waste”, czyli sposób na życie bez śmieci, który rozpowszechnia się przede wszystkim w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej. Narastające problemy z degradacją środowiska i przeludnieniem miast zmuszają nie tylko władze samorządowe, ale także samych mieszkańców, do coraz dalej idących działań mających na celu odzyskiwanie energii z odpadów oraz profesjonalną segregację śmieci. Zrównoważone planowanie miast oraz zmniejszenie odcisku węglowego jest możliwe między innymi dzięki znalezieniu odpowiedzi na pytanie, czy „zero waste” jest już koniecznością oraz w jaki sposób polskie społeczeństwo podchodzi do segregacji śmieci. Ponadto badania te mogą obejmować także relacje między nadmiarem przedmiotów w domu i ilością produkowanych odpadów przez gospo-

darstwo domowe. Pożyczanie, naprawianie oraz wiele innych czynności związanych ze współdzieleniem dóbr i usług przyczynia się do redukcji ilości wytwarzanych śmieci. Dalsze badania pozwolą odpowiedzieć na pytanie, czy gospodarka współdzielenia pozwoli na ograniczenie produkcji odpadów oraz czy jest możliwe połączenie filozofii „sharing economy” i „zero waste” w rozwoju miast.

Bibliografia

1. Burgiel A. (2015), Determinanty i perspektywy upowszechniania konsumpcji wspólnej w Polsce, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*.
2. CBOS (2015). Pracoholicy, siecioholicy, hazardziści... uzależnienia od zachowań, Komunikat z badań CBOS, nr 76/2015 http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_076_15.PDF (dostęp: 7.02.2017).
3. CBOS (2016). Zaufanie społeczne, Komunikat z badań CBOS, nr 18/2016, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_018_16.PDF (dostęp: 9.02.2017).
4. GUS (2010). *Spoleczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2006–2010*, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/nts_spolecz_inform_w_polsce_2006-2010.pdf (dostęp: 08.02.2017).
5. GUS (2016). Spoleczeństwo Informacyjne w Polsce w 2016 roku, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2016-roku,2,6.html> (dostęp: 8.02.2017).
6. Mróz B. (2013). Konsument w globalnej gospodarce. Trzy perspektywy, Oficyna Wydawnicza SGH, http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-8721c625-ab70-4f64-aa0c-aaa5e797c086/c/IBRKK_handel_wew_6-2013-bez_pase-row.112-115.pdf (dostęp: 8.02.2017).
7. PwC (2014). Five steps to success in the sharing economy, <https://www.pwc.co.uk/assets/pdf/five-steps-to-success-in-the-sharing-economy-report.pdf> (dostęp: 8.02.2017).
8. PwC (2016). (Współ)dział i rządź! Twój nowy model biznesowy jeszcze nie istnieje, <http://www.pwc.pl/pl/pdf/ekonomia-wspoldzielenia-1-raport-pwc.pdf>, (dostęp: 9.02.2017).
9. Rifkin J. (2016). *Spoleczeństwo zerowych kosztów krańcowych. Internet przedmiotów. Ekonomia współdzielenia. Zmierzch kapitalizmu*, StudioEMKA.
10. Rudawska I. (2016). Ekonomia dzielenia się, czyli konsumpcja współdzielona i inne formy alternatywnego dostępu do dóbr, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 254, s. 181–189.
11. Słupińska M., Ekonomia dzielenia się? między racjonalnym wyborem a towarzyskością. próby socjologicznych interpretacji zjawiska „wspólnych przejazdów”, *Studia Socjologiczne*, nr 3/2015, http://www.studiasocjologiczne.pl/pliki/m.slupinska_ekonomia_dzielenia.pdf (dostęp: 07.02.2017).
12. Wardak P., Zalega T. (2013). Konsumpcja kolaboratywna jako nowy trend konsumencki, *Studia i Materiały*, nr 16, s. 7–32.
13. Wilczak A., (2013). Determinanty rozwoju wymiany opartej na idei współkonsumowania, *Zarządzanie i Finanse*, tom 11, zeszyt 1, cz. 2.
14. Zgiep Ł., 2014, Sharing economy jako ekonomia przyszłości, *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*, nr 4 (47), s. 193–205.

SHARING ECONOMY IN POLAND – RESIGNATION FROM OWNERSHIP FOR ACCESS-BASED CONSUMPTION

Summary

Processes in the world economy are primarily related to globalization and technological progress; they also have a profound effect on consumers' attitudes and decisions. They include not only consumption, exchange and production, but also increasingly common use of goods. Sharing economy is a new trend in consumers' behaviour, which is based on exchanging, borrowing and sharing our products with others, access to the product is more important than having it owned. The aim of this article is a systematization of the knowledge of sharing economy and information about platforms, applications and systems spreading this type of consumption in Poland.

Keywords: collaborative consumption, sharing economy, access-based consumption, innovation in consumption, consumer behaviour.